

institutiile financiare internationale si UE, care duce la transformari ale regimului economic si administrativ de la noi. O lucrare care ar trebui sa înlature suspiciunea pe care multi români o mai au fata de aceste institutii, si care ofera o imagine asupra dinamicii procesului de modernizare, care, pe termen lung, ne poate face titularii unui bine temperat optimism. Articolul lui Laurentiu Stefan, *Data and Research on Romanian Political Elites,* este în acelasi timp extrem de interesant si dezamagitor. Autorul da o imagine despre stadiul actual în cercetarea elitelor politice în general, precum si în România, propunînd apoi o perspectiva de studiu proprie si un plan de recuperare a lipsei de materiale si analize empirice, din aceasta perspectiva. Întrebarile care ghideaza acest gen de analize, si aplicarea lor pe realitatile românesti, foarte bine puse, ramîn însa, în spatiul acestui articol, dedicat tocmai prezentarii stadiului în care se afla o disciplina, fara raspuns, si acesta este singurul motiv al dezamagirii. Nu ne ramîne decît sa asteptam o cît de rapida materializare a acestui plan de lucru, a carui realizare ar fi mai mult decît profitabila pentru disciplinele sociologice si politice si care ar putea, de ce nu, juca un rol poate si mai important, în viata civica.

MARIA GYEMANT

Faculty of History and Philosophy, Babes-Bolyai University, Cluj, Romania

Adrian Paul Iliescu, Solitude and the Birth of Modernity

Ed. Cris, Bucuresti, 1999, 120 p.

Solitude and the Birth of Modernity propune o noua perspectiva din care poate fi abordata modernitatea. Asa cum autorul marturiseste, tema solitudinii l-a preocupat vreme îndelungata conducîndu-l pe aceasta cale ale carei concluzii sunt pe cît de demne de luat în considerare pe atît de nelinistitoare. Privind din edificiul freudian al analizei psihologice, autorul constata ca imaginea consacrata a modernitatii ca mars triumfal al individului catre emancipare are toate sansele sa se dovedeasca a fi o simpla iluzie, fateta lucitoare a unei izolari defensive provenita din diverse inadaptari la marile schimbari sociale si religioase. Capitolul *Solitude as Izolation in a Personal Relationship with God* dezvolta problema asa-numitei "privatizari a mîntuirii" ("privatisation of salvation", p.18),

KEY WORDS:

solitude, modernity, individualism, Descartes, Montaigne, Hobbes

interpretata ca o tentativa de sustragere de la dezordinea religioasa provocata de colapsul comunitarismului specific Evului Mediu. Daca pîna în acest moment omul se definea prin grupul religios la care apartinea, izolarea fiind considerata un pacat, în modernitate el îsi dezvolta o relatie personala cu Dumnezeu care evolueaza pîna într-acolo încît fiecare ajunge a fi creatorul propriului sau Dumnezeu. Iar aceasta poate fi interpretata ca un demers egoist, o eschivare de la responsabilitatea fata de celalalt. În contextul unei dezordini de ordin religios, în care marile sisteme metafizice devin irelevante, omul modern adopta ca model calauzitor istoria, scena a violentelor, furiei si egoismului, doar pentru a se confrunta cu înspaimîntatoarea relizare ca oamenii, departe de a se iubi între ei, sunt caracterizati de ura împotriva tuturor celorlalti, care este starea lor naturala. Alaturi de acest soc al urii ("the shock of hatred"), apar alte descoperiri de acest gen, precum constientizarea interioritatii inaccesibile a fiecarui individ si consecinta ei, anume faptul ca toti sunt straini unii fata de altii. Astfel stînd lucrurile, solutia fireasca este izolarea, ca reactie la un nou fenomen, care este oroarea de multimi si de diversitatea lor naucitoare si ostila.

Acesta este cadrul în care autorul îsi insereaza teoria, anume ca pe lînga individualismul "bun", mult laudat de opinia generala, acel individualism activ care îndeamna la emancipare si autonomie, ca o prescriptie valabila pentru fiecare si ai carei exponenti sunt însufletiti de o dorinta altruista de a lumina, exista un individualism "rau" , pasiv, care însoteste acest fenomen ca o umbra si care, pe scurt, e un fel de "vreau sa fiu lasat in pace". Miza lui Adrian Paul Iliescu este ca acest individualism "rau" poate fi gasit la radacina oricarei teorii ce privilegiaza sinele. Dupa parerea lui, initial a existat tendinta de izolare ca si consecinta a spaimei si dificultatilor de adaptare ale unor oameni fortati sa se confrunte cu mari schimbari, si abia apoi teoriile individualiste ce sprijina autonomia si autosuficienta fiecaruia au venit sa justifice, sa legitimeze înstrainarea pana la urma egoista a acestora. Prin aceasta el discrediteaza orice filosofie ce aduce în prim plan lumea interioara a individului, deoarece aceste filosofii apar ca simple legitimari ulterioare ale unei retrageri lase în fata dificultatilor unei lumi în schimbare, constructuri umane împodobite cu o aura mistica si nu adevaruri absolute privind natura umana (p.17).

Pentru a-si argumenta pozitia, autorul abordeaza lucrarile acelor filosofi care sunt de regula socotiti initiatorii acestui curent individualist, anume Montaigne, Descartes si Hobbes. Fiecare dintre acestia este pentru Adrian Paul Iliescu un exemplu relevant de izolare. În primul caz e vorba de izolare sociala, în al doilea de izolare intelectuala,iar în al treilea de izolare politica. În cazul lui Montaigne discutia se concentreaza asupra planului social. Într-o prezentare, ce abunda de citate, a operei filosofului, autorul sustine ca Montaigne *pare* doar ca urmareste prin izolare eficacitatea actiunilor sale cînd de fapt întregul lui efort e menit sa justifice o profunda dezamagire fata de

lumea în care traieste. Pe de alta parte, Descartes îsi datoreaza descoperirea, anume reductia pana la nivelul cogito-ului, exclusiv unui elitism intelectual care îl face sa desconsidere orice descoperire stiintifica de pîna la el. În cazul lui Hobbes se insista pe cunoscuta sintagma *homo homini lupus* pentru a se sustine ca filosoful era convins ca lupta pentru putere, care e starea naturala a omului, e o forma de individualism irational bazat pe opresiune si dusmanie si, deci, omul e condamnat la o stare de permanent razboi care-i face viata mizerabila si, mai ales, solitara ("every man is enemy of every man […] and the life of man, solitary, poor, nasty, brutish and short" *Leviathan, Ch. XIII*, p. 79). Doar ca Adrian Paul Iliescu face abstractie de faptul ca Hobbes vorbeste aici de starea naturala *în opozitie* cu statutul omului în societate si e departe de a sustine un mod de viata solitar. Dimpotriva, el recomanda *contractul* între oameni, care e piatra de temelie a unei societati, deci a vietii în comun, drept solutie pentru depasirea vietii violente si solitare proprie omului în stare naturala. Rezerve similare pot aparea si în cazul lui Montaigne si al lui Descartes. Daca aici tendinta catre izolare, o oarecare preferinta a singuratatii, e mai evidenta, totusi demersul acestor filosofi e mult mai mult decat justificarea unor inadaptari. Daca Montaigne este dezamagit de compatriotii sai, daca Descartes îsi subestimeaza contemporanii, toate aceste amanunte ale vietii lor personale sunt irelevante cînd sunt discutate operele lor. Si de vreme ce aceste opere exista pentru ca oricine sa aiba acces la ele, este clar ca oamenii acestia nu s-au retras cu totul din societate ci, dimpotriva, îsi împartasesc concluziile, fie ele rezultate al unei meditatii solitare sau ale unor dispute publice, si, implicit, se raporteaza la cei care urmeaza sa le primeasca.

Acuzatia adusa lui Montaigne, anume ca nu recunoaste nici un alt individ înafara de sine si, în consecinta, ideile sale sunt doar o demonstratie de forta si nu o recomandare pentru fiecare individ, nu o pledoarie pentru o delimitare adecvata între public si privat (Ibidem., p.44), este nefondata. Scopul lui Montaigne nu e sa faca filosofie sociala, ci sa analizeze structurile intime ale individului, iar faptul ca se refera la sine ca obiect al analizei este doar dovada întelegerii situatiei care, recunosc, a pus în încurcatura multi filosofi, anume ca nu avem acces la alteritate decît prin analogie cu propria noastra persoana.

În ce-l priveste pe Descartes, A.P. Iliescu sustine ca opera lui Descartes se naste dintr-o izolare voluntara ce apare ca si consecinta a dezamagirii provocate de disputele scolastice si de frecventele erori ce intervin în acestea. Citînd din *Discurs asupra metodei,* autorul conchide ca aderarea lui Descartes la legile si principiile statului sau e un compromis provizoriu menit sa-l scuteasca pe filosof de conflicte. Iar argumentul final al teoriei ca Descartes era adeptul izolarii este ca a refuzat orice colaborare, fiind convins ca o opera perfecta nu poate avea decît un singur autor. Dar aici trebuie mentionat ca Descartes nu e *împotriva* a tot ce pune între paranteze. El îsi rezerva doar dreptul sa *verifice* toata aceasta cunoastere si nu numai ca nu

neaga nimic, dar e gata sa reaseze la locul ei orice cunoastere care se dovedeste întemeiata în urma unei cercetari amanuntite. Iar în ce priveste refuzul de a colabora, este evident ca descoperirea lui Descartes este unul din acele puncte de cotitura ale filosofiei, o revelatie care nu poate fi înteleasa de orcine. Reductia nu poate fi explicata, predata, ea trebuie asumata de fiecare pe cont propriu, de aceea sunt de înteles rezervele lui Descartes. Dar de aici pana la a afirma ca Descartes era un spirit solitar si, mai mult, ca aceasta tendinta e rezultatul unei înfrangeri, a unei incapacitati de adaptare, mi se pare exagerat.

Înteleg ca ideea acestei carti, cum ca la baza teoriilor individualiste exista semne ale unei înclinatii catre solitudine, îsi are punctele ei tari, iar argumentarea este puternica. Dar aceasta solitudine, felul în care e privita ca rezultatul unor slabiciuni, al unor frustrari, si mai ales ca adevaratul fenomen la care se raporteaza întreaga modernitate devine un minus atît de pregnant asezat în fata oricarei opere filosofice de valoare scrisa de la Descartes încoace încat mi se pare de preferat ca, în loc sa anulam… întreaga filosofie clasica germana, spre exemplu, sa ne punem un mic semn de întrebare dupa ultimul cuvînt al acestei lucrari.

ALEX MOLDOVAN

MA in Philosophy, Babes-Bolyai University, Cluj, Romania.
E-mail: moldofilus@yahoo.com

Volker Harlan, Rainer Rappman, Peter Schata – Plastica sociala. Materiale despre Joseph Beuys

Editura IDEA, Cluj-Napoca, 2002, 159 p.

Necunoscut, practic, la noi cu exceptia cercurilor strâmte ale specialistilor în domeniu si a adevaratilor pasionati de arta contemporana, artistul german Joseph Beuys (1921-1986) este la ora actuala un nume pe care nici un dictionar de arta care se respecta nu îl poate ignora. Lucid si utopic în acelasi timp, ca orice vizionar, el este la aceasta ora o adevarat institutie a culturii occidentale, un model si un reper. Implicarea constanta în viata sociala îl va mentine în centrul atentiei, al scandalului chiar, fapt dezirabil în fond pentru cineva care promoveaza o schimbare radicala a structurii sociale, aducându-i numerosi aderenti. Firestii detractori nu au facut decât sa-i consolideze pozitia. Cartea se ocupa – prin interviuri, discutii si